

mōndig

Vogelvlucht

doops
gezinden

vooraf

Machteld Stam

Lang geleden was ‘de vlucht’ hét succesnummer op mijn kinderfeestjes. ‘Vliedschaamte’ stond nog niet in de Dikke Van Dale. We gingen een vliegtochtje maken, één voor één en geblinddoekt, want het moest geheim blijven. Mijn vriendinnetjes en ik waren oud genoeg voor de spanning van een blinddoek en jong genoeg om onze fantasie alle ruimte te geven.

De ingeklapte strijkplank fungeerde als vliegtuig, aan beide uiteinden door mijn ouders vastgehouden. Daar werd je bovenop gezet met je benen bungelend naar beneden. Het aanzwellende geluid van de motoren werd nagebootst door de mixer, die telkens een stand hoger werd gezet. Dan werd de strijkplank behoedzaam door mijn vader en moeder opgetild, en daar ging je om-

hoog. Het had iets magisch. Je wist dat het niet echt was, en toch had je het gevoel dat je door het luchtruim zweefde.

Vanaf deze hoogte beleefde je de wereld vanuit een ander perspectief. Hoe jong we ook waren, het voelde alsof je afstand nam om de wereld in haar geheel te zien, in plaats van verloren te raken in de details. Tot de landing werd ingezet en we weer heelhuids met beide voeten op de grond terechtkwamen.

Zo nu en dan denk ik eraan terug: hoe je met eenvoudige middelen zo’n sensatie kan beleven. En bedenk ik hoe belangrijk het is soms even op te stijgen en alles van een afstand te bekijken. Wat zou ik anderen ook zo’n vliegreisje gunnen!

ontluisterend

Een bezoek aan de tentoonstelling *Christendom en slavernij* in Museum Catharijneconvent is ontluisterend. De rol van christenen en christendom wordt pijnlijk duidelijk in dit overzicht, en met name die van Nederland.

Ons land, zo trots op de (christelijke) moraal van tolerantie en vrijheid, was een belangrijke spil in de slaveneconomie. Hoe het zichzelf met een zuiver geweten in de spiegel kon blijven bekijken, is een raadsel. De bijbel bleek behulpzaam om de slavernij te legitimeren, maar was ook leidraad voor hen die hun strijd om vrijheid en emancipatie met de dood bekochten.

Een geschiedenis als deze is traumatisch: in de eerste plaats voor de nazaten van de tot slaaf gemaakten, maar ook voor een land dat er zo prat op gaat vrij en tolerant te zijn. Wie anderen en de eigen moraal zo beschadigt, heeft heel wat werk te verzetten eer alle schade is hersteld.

Christendom en slavernij, Museum Catharijneconvent, Utrecht. Nog te zien t/m 22 september.

Johann Valentin Haidt: *De eerstelingen (detail)*, ca. 1749. Archief van de Evangelische Brüder-Unität, Hermnhut.

expositie

Iris Speckmann

colofon

Mondig+ is een liturgische, pastorale uitgave van de Algemene Doopsgezinde Sociëteit en verschijnt zes keer per jaar, in het hart van *Mondig*.

Redactie Kalle Brüsewitz, Marijke van Duin, Essemie van Dunné,

Jeannette den Ouden, Machteld Stam & Machteld van Woerden
Ontwerp & opmaak Susan de Loor, Kantoordeloor Haarlem

Druk GBU printmedia

Oplage 5.000

Papier Maxi Offset
FSC-mix credit gecertificeerd
Contact redactie
Singel 454 | 1017 AW Amsterdam
020 623 09 14 | communicatie@ads.nl
www.doopsgezinden.nl
© ADS 2024

Zwevend boven de aarde
boven bossen en meren
bergen en ravijnen

daar vliegt ze
zo vrij als een vogel

ze scheert laag over water
over woeste golven
tegen de wind in

dragend haar eigen gewicht
gaat ze weer omhoog

van boven bekijkt ze
ons zwoegen beneden
ze overziet de chaos

vindt haar weg
steeds weer

ze nodigt ons uit
vlieg mee en ontdek
onvermoede vergezichten

en nieuwe wegen
voor onze ongevleugelde voeten

foto Museum Catharijneconvent

foto M. Zonderling

Ons leven in vogelvlucht...

Hoe oud ben je als je voor het eerst vraagt naar het waarom?

Waarom moet ik regenlaarzen aan, waarom moeten we naar binnen of juist naar buiten, waarom mag ik niet alleen maar chocopasta, waarom bloeit een bloem, waarom zit er een vlinder op, waarom vechten die mensen, waarom slaapt die meneer op straat...

Jong zijn we, als we ontdekken dat we 'waarom' kunnen zeggen als we iets willen weten, en meer nog als we iets niet willen. De meeste van onze waaroms vragen niet om een rationele uitleg, maar betekenen zoiets als: ik wilde zo graag dat het anders was. Ik voel me ongelukkig hiermee. Verander het nu voor me, alsjeblieft. En anders: luister naar me, hoor me, accepteer mijn weerstand, help me het onverdraaglijke te aanvaarden.

Waarom is er leed in de wereld? Waarom moeten we lijden, werken en afzien? Waarom is er ziekte en pijn, oorlog en ongeluk? Waarom moet ik lijden, waarom heb ik pijn? Waarom moet ik missen, rouwen en verlangen?

In elk mensenleven komt het waarom voorbij. Als de pijn zo groot is dat we geen uitweg meer zien, kan het gebeuren dat we vast komen te zitten in een waarom waarop niemand een ant-

woord heeft. Een enkeling weet ons wel te vertellen dat het antwoord op het waarom in onszelf zit, dat we zelf moeten en kunnen veranderen, dat we het anders aan hadden moeten pakken, dat we het er zelf naar gemaakt hebben. En vóór we het weten zitten we nog vaster, omdat we kennelijk zelf schuld hebben aan wat ons overkomt.

En toen was er de verteller, de verhalenverteller die ons mensen ziet worstelen met alsmaar dezelfde vraag, dezelfde worsteling over het leven. Ze tilt ons op om met ons over ons eigen leven heen te vliegen. Durven we? Of houden we vast aan wat we nu vasthebben? Wanhoop en schuld? Klimmen we op haar rug om op te stijgen?

Ga zitten mens en houd je vast, dan vertel ik je je levensverhaal. Ga zitten en luister.

Weet je nog toen je zo klein was dat je zelf nog niets kon? Herinner je je nog die kriebel in je neus, een ademtocht – de eerste? Weet je nog? Weet je dat je toen mens werd, met wat er toen in je werd geblazen? Als je rustig gaat zitten of liggen straks, en door je neus inademt, voel je het nog. Het was, zeg maar, je ziel, die bij je eerste ademtocht naar binnen ging en daar bleef.

Dat was de plek waar je ziel moest zijn, om er niet meer weg te gaan. Je ziel wilde bij jou zijn, weet je dat nog? Jij werd één met je ziel, als levensadem van iets hogers in je geblazen.

Weet je nog dat het eerste wat je zag een tuin was? Jouw tuin? Later ben je dat wat anders gaan zien, ik weet het, maar toen was het zo. Jouw tuin was de enige plek die je kende, weet je dat nog? Er waren bomen om in te klimmen, en ook om uit te vallen, om je sterker te maken en om builen en schrammen bij op te lopen. Er waren rivieren om je in te verkoelen en te vernikkelen, om in kopje onder te gaan en weer boven te komen. Dat is er nog, toch? En je zocht naar de ander, je ogen zochten steeds opnieuw naar de ogen van de ander, weet je dat nog? Dat niet alleen willen zijn, niet écht alleen? Dat is er nog, toch? Hoeveel ogen heb je gevonden, sindsdien? Die je aankeken, en zagen? En die jij zag? En dat je levensadem in je keel stokte, maar uit jouw ogen naar de ander vloeide? Zeg het me: herken je wat ik vertel?

En dat je alles namen gaf, weet je dat nog? Je bent ook daar niet mee opgehouden. Je spreekt nu over pijn, liefdesverdriet en rouw. Of over falen, wanhoop en schuld. Maar je geeft ook namen aan geluk en verbonden zijn, aan vriendschap en liefde, aan succes en talent. Dat weet je toch? Het is misschien wel even geleden, maar toch niet zo lang dat je niet meer weet wat die woorden betekenen?

Weet je nog dat je wilde leven en ontdekken, elke dag opnieuw? Dat je wilde weten hoe je de dingen moest aanpakken? Dat je voorbeelden had, goede en minder goede? En dat je ineens ook begon te vermoeden wat voor jou goed en minder goed was? Dat je leerde over goed en minder goed, over goed en kwaad, en bleef zoeken naar hoe die uit elkaar te houden?

Ach, en toen... toen leerde je oordelen. Je moest wel. Als je het goede wilt herkennen, wil je ook het slechte herkennen en dat uit de weg gaan. Ook daar ben je niet mee opgehouden. Misschien

ben je wel gaan denken dat het je helpt om te veroordelen – anderen, jezelf. Ieder mens staat met de appel in haar hand en neemt een hap. Misschien proef je hem nog, die appel, misschien weet je intussen met de smaak om te gaan. Hoe dan ook, zo werd je wie je nu bent. Met je ziel, maar ook met je zoektocht uit een diep verlangen naar het goede. Je levenskracht die je daarmee vindt en kwijtraakt, en weer vindt. Die maakte dat je durfde en in het diepe sprong, die maakte dat je verloor en won, dat je verliefd werd, vast kwam te zitten en vrijheid vond.

Kijk over mijn schouder, de diepte in. Daar sta je, bij de boom van kennis van goed en kwaad, je staat op het punt ervan te eten. Kijk! Je raakt van alles kwijt, je onschuld, je eerste thuis, het vertrouwen. Je wint je vrijheid, je keuzevrijheid, maar ervaart ook pijn en angst. Wat doe je, kijk! Je staat er, je hand grijpt naar een vrucht. Kijk, je neemt een hap, je bent namelijk een mens. En terug kan je niet meer. Je kijkt achterom, kleedt je aan en loopt de wereld in.

Nicolaes De Bruyn
Zondeval, ca. 1600,
Rijksmuseum
Amsterdam

Langzaam daalt de verteller neer en zet ons op de grond. Hebben we antwoord op het waarom? Welnee, het was maar een verhaal, van een mens in een tuin die een vrucht eet en groeit. We krijgen geen antwoorden, maar we hebben wel gevlogen, over ons eigen leven heen, hoog boven het mens-zijn, we waren misschien even vrij van waarin we vastzitten, en vrij van het waarom. Zo hoopt de verteller. +

*Een vogel, ze broedt, op de waterbaren,
Zweeft boven de chaos, tijdloos, leeg en woest.
Zij zucht en ze zingt, moeder van de schepping,
Brengt ter wereld wat het Woord ten leven roept.*

*Zij klapwiekt en vliegt, rust waar het haar
goeddunkt.*

*Licht is zij, nabij, dan weer hoog in de lucht.
Zij huist in de schoot, heet het wonder welkom,
Onbevoegde krachten brengt zij aan het licht.*

*Zij danst in het vuur, wie haar ziet, verbaast zich.
Tong en taal wekt zij waar dorre doodsheid heerst.
Zij zet ons op weg, schenkt haar goede gaven
Niet te kooien, klein te krijgen, onverveerd.*

*Kom Heilige Geest, stuwkracht, God ten diepste,
Liefdesgave, hartenkreet en laatste zucht.
De sleutel ben jij, open ons de Schriften:
Waai, waai nieuwe wind, waai schoon,
wek levenslust.*

Liederen en gebeden uit Iona en Glasgow nr. 29
John Bell & Graham Maule
vertaling: Andries Govaert

Verhalen die verteld moeten worden

‘Bekende Nederlanders fotograferen is leuk, maar ik heb nu het idee dat ik iets doe wat zin heeft.’

Anke van der Meer is fotograaf en werkte in het verleden voor enkele grote bladen. Ze heeft veel bekende mensen in Nederland voor de lens gekregen. In 2021 ging ze mee met een delegatiereis van CPT (Community Peacemaker Teams) Nederland naar Lesbos. ‘Fotografie is natuurlijk niet hetzelfde als concrete hulp, maar ik heb wel het gevoel dat ik belangrijke verhalen kan vertellen door foto’s te maken van mensen op plekken waar geschiedenis geschreven wordt.’

Na mijn studie Engels en Amerikanistiek kreeg ik de mogelijkheid voor een hulporganisatie in Afrika te werken. Daar is denk ik al een zaadje geplant. Ik was daar niet om foto’s te maken, maar maakte ze wel. Vervolgens ben ik naar de Fotoacademie gegaan en rolde ik het vak in. Ik heb voor verschillende bladen gewerkt, maar dat voelde soms wat oppervlakkig. Terwijl fotografie

een krachtig middel kan zijn om verhalen te vertellen die verteld moeten worden.

Op Lesbos zag ik dingen waarvan ik voelde dat ze belangrijk waren. Ik zag hoe hulpverleners hun werk deden en maakte foto’s. Ik zag hoe de mensen van CPT deden wat ze konden. Ik was buitenstaander, maar begon langzaam te geloven dat ik dit met fotografie wilde doen.

Sinds die reis ben ik me gaan focussen op verhalen. Gedurende een jaar heb ik drie gevlochte jonge Oekraïense vrouwen in Nederland gevolgd. Dat werd een fotoserie over het achterlaten van een deel van je leven en het opbouwen van een nieuw leven in een vreemd land. Ook heb ik Mahsa en Mirsana gefotografeerd, twee jonge Afghaanse meisjes in Nederland. De serie gaat over contrast. Mirsana en Mahsa zijn nog jong, dus ze weten zelf niet hoe het

was om onder de Taliban te leven. Maar een foto waarop ze in fleurige kleding dansen op straat in Nederland, naast regels van de Taliban dat vrouwen niet naar muziek mogen luisteren, geen fleurige kleding mogen dragen en niet gefotografeerd mogen worden, levert een verhaal op dat verteld moet worden, denk ik.

Ik ben blij dat ik de mogelijkheid heb deze verhalen te vertellen. De serie met Mirsana en Mahsa hing in Museum Hilversum, en de fotoserie over de Oekraïense vluchtelingen in Heemstede onder andere in Fotogalerie De Gang. Ik hoop dit soort verhalen te kunnen blijven vertellen. Niet alleen omdat ik denk dat het belangrijk is dat mensen die kennen, maar ook omdat ik er zelf zoveel voldoening uithaal. Ik heb het gevoel dat dit is wat ik hoor te doen.’ +

Opnieuw

Vlak voor mijn vakantie bezocht ik mijnheer V. in het verpleeghuis, waar hij sinds kort woonde.

Hoewel het warm en zonnig was, trof ik hem op zijn kamer voor de televisie. Hij zat in zijn rolstoel en keek naar een nieuwsuitzending over de oorlog in Gaza. Ik wist hoezeer deze oorlog hem bezighield, groette hem en gebaarde dat hij de televisie niet uit hoefde te zetten. Ik verschoof de enige andere stoel in de kamer en ging naast hem zitten.

Samen keken we naar grijze beelden van ingestorte gebouwen, wanhopige mensen, huilende kinderen. Toen de uitzending voorbij was, schakelde hij de televisie uit en draaide zijn rolstoel, zodat we tegenover elkaar kwamen te zitten. We zwegen een tijdje. Toen ik zei dat het 'onvoorstelbaar verschrikkelijk' was, knikte hij. Na een tijdje vroeg ik hem waarom hij bleef kijken. 'Ik wil het begrijpen', zei hij. 'Begrijpen waarom mensen zo doen. Waarom ze slecht doen, terwijl ze ook goed zijn.' Hij dacht even na. 'We bedoel ik, niet ze....'

'Jij ook?', vroeg ik voorzichtig. 'Ja', zei hij.

En na een korte stilte: 'Wij allemaal, dus ik ook.' Ik knikte. Ja, ik ook. Ik aarzelde, maar vroeg toen toch: 'Kun je geloven – of hopen – dat het goedkomt?' Tot mijn verrassing antwoordde hij even onmiddellijk als stellig: 'Natuurlijk komt het goed. We zijn niet alleen maar slecht...' Hij dacht opnieuw na, vervolgde toen: 'We zijn ook goed. Dus het kàn. We kunnen het. En als het kan, zal het gebeuren.'

Ik dacht aan wat hij me verteld had over zijn leven. Over hoe hij na de oorlog door zijn ouders vanuit Amsterdam naar Friesland was gestuurd, om aan te sterken. Hoe hij daar veel later was gaan werken als boekhouder bij een zuivelfabriek, waar hij zijn lieve, sterke vrouw had ontmoet. Ze was veel te jong overleden, waardoor hij hun enige dochter alleen had opgevoed. Toen hij negentig was geworden, ging zijn gezondheid opeens achteruit. Zijn dochter had hem gevraagd dichter bij haar te komen wonen. Maar toen hij was verhuisd, kreeg ze kanker en overleed ze binnen enkele maanden. Hij kende weinig mensen in de stad. Onze kerkdiensten begonnen te vroeg, dus was hij na twee keer niet meer gekomen. Na de amputatie van zijn linkervoet verhuisde hij naar dit verpleeghuis aan de rand van de stad, en kwam hij nergens meer.

'Kom', zei ik, 'laten we even de tuin ingaan.'

Ik duwde de rolstoel naar een plekje waar we konden uitkijken over de tuin die uitbundig in bloei stond. Vlinders en bijen vlogen af en aan. Boven de velden achter de tuin zwierden zwaluwen hoog in de lucht, doken in hun vlucht naar beneden en stegen schijnbaar moeiteloos weer op. 'Waar haal je die hoop vandaan?', vroeg ik. Hij dacht opnieuw na. 'Uit de dag', zei hij. 'De dag?', vroeg ik. 'Ja, de dag. Dat die altijd weer begint. Dat wij ook altijd opnieuw kunnen beginnen.' 'Jij ook?', vroeg ik. 'Ja', zei hij, 'ik ook'. +